

sic dicam) et quasi per aliud, participant illam abstractionem; possunt enim existere absque materia ratione unius partis illis subjectæ, non tamen eis repugnat esse in materia, ratione alterius partis. Respondetur, hoc nihil obstare quominus rationes illæ sub objecto hujus scientiæ contineantur, sufficienterque illius abstractionem participant, quia, hoc ipso quod rationes illæ possunt sine materia existere, nequeunt ad inferiorem philosophiam vel scientiam pertinere, ut per se notum est. Neque etiam requirunt aliam scientiam præter hanc; vel enim esset prior quam metaphysica, quod non est asserendum, cum metaphysica sit prima philosophia, ut ex Aristotele vidimus, et cum nullum sit nobilius objectum scibile, quam sit substantia immaterialis, ut Deum comprehendit; vel esset scientia aliqua posterior et inferior, et hoc etiam dici non potest, tum quia scientia, quæ contemplatur substantias immateriales secundum proprias rationes, potest multo magis contemplari rationes alias quæ in eis sunt, licet sint communes aliis rebus inferioribus; tum etiam quia scientia humana et naturalis vix potest attingere substantias immateriales, nisi incipiendo a rationibus quæ communes sint illis substantiis, et aliis rebus. Quocirca ad objectum hujus scientiæ satis est quod in conceptu objectivo suo materiam non includat, neque sensibilem, neque intelligibilem. Quod vero includat etiam aliquid repugnans materiæ, hoc potest pertinere ad majorem quamdam excellentiam vel proprietatem objecti, non tamen adæquatam objectum constituit. Atque ad hanc et præcedentem sententiam reduci potest ea, quam Avicenna attingit in principio suæ Metaphysicæ, eorum, scilicet, qui dicebant primam vel primas rerum causas esse objectum adæquatam hujus scientiæ. Quæ opinio ita absolute sumpta per se improbabilis est; qualiter autem causarum cognitio ad hanc scientiam pertineat, dicetur sectione sequente.

Quinta opinio proponitur et confutatur.

18. Quinta opinio, quæ a fortiori etiam manet ex dictis improbata, est omnino diversa a duabus præcedentibus, juxta diversos sensus illius; dicit enim ens divisum in decem prædicamenta, esse adæquatam objectum hujus scientiæ: dupliciter autem potest concipi hoc ens juxta diversas opiniones. Primo, supponendo immateriales substantias finitas, et accidentia earum in prædicamentis collocari,

et hoc modo objectum erit ens finitum, solumque excludetur Deus a ratione objecti, quamvis non omnino excludatur a consideratione hujus scientiæ, saltem quatenus causa prima est objecti ejus, et hoc modo defendit hanc opinionem Flandria, 4 Metaphys., quæst. 1. Alter sensus esse potest, si supponamus, juxta aliorum opinionem, substantias omnes immateriales in nullo prædicamento collocari; hoc enim supposito, omnes illæ ab hujusmodi objecto excludentur, si statuamus illud esse solum ens in decem prædicamenta divisum. Quod hi auctores sic ex Aristotele colligunt: nam postquam ille, in libro quarto Metaphysicæ, ens constituit objectum hujus scientiæ, statim illud in libro quinto divisit in decem prædicamenta. Addunt etiam D. Thomæ testimonium, qui interdum docet, Deum et intelligentias considerari a metaphysico ut principia et causas sui objecti, non ut partes ejus. Afferunt etiam nonnullas conjecturas, quæ partim, tractando tertiam opinionem, solutæ sunt; illæ enim rationes, quibus probari videbatur non posse Deum esse principale objectum hujus scientiæ, nisi sit adæquatam, usurpantur ab his auctoribus ad probandum non posse ullo modo esse objectum; sed illis jam responsum est. Alia autem earum pars solvetur examinando veram sententiam.

19. *Deus non solum ut causa objecti metaphysicæ, sed etiam ut pars illius præcipua ad hanc scientiam pertinet.*—Hæc itaque opinio in utroque sensu falsa est et improbabilis, et imprimis omitto posteriorem sensum, qui supponit sententiam plane falsam, et ad rem præsentem valde impertinentem, scilicet, substantias immateriales finitas, et proprietates earum non collocari in prædicamentis; est enim hoc sine fundamento dictum, cum in rebus illis sint vera genera et differentia, et convenientiæ univoce cum inferioribus rebus, ut in sequentibus, propriis locis, ostendimus. Nihil etiam hoc refert ad objectum scientiæ assignandum; quid enim interest quod res sit, vel non sit in prædicamento, ut sub objecto scientiæ collocetur, necne? Deinde ob hanc etiam rationem sine causa excluditur Deus ab hoc objecto, juxta priorem sensum, propterea quod in prædicamentis non collocetur; est enim id impertinens. Falsumque subinde est, hanc scientiam non agere de Deo ut de primario ac principali objecto suo, sed tantum ut de principio extrinseco. Idemque de cæteris intelligentiis dicendum est, ut aperte

colligitur ex Aristotele, 4 Metaphysicæ, text. 7, ubi ait, metaphysicam superare philosophiam naturalem, quia considerat primam substantiam, nimirum, ut præcipuum objectum, nam ut extrinsecum principium etiam a philosophia aliquo modo consideratur, ut ex 8 Physicorum patet. Præterea, lib. 6, c. 1, dicit Aristoteles, quoniam præter substantias naturales datur alia superior, dari etiam superiorem scientiam, quam sit philosophia naturalis, quæ de illa consideret. Intelligit ergo considerare de illa ut de objecto præcipuo. Idemque satis convincunt omnia argumenta in favorem tertiae et quartæ opinionis adducta. Nam Deus est objectum naturaliter scibile aliquo modo (idemque semper de cæteris intelligentiis dictum intelligatur); ergo potest cadere sub aliquam naturalem scientiam, non solum ut principium extrinsecum, sed etiam ut objectum præcipuum; ergo hæc dignitas pertinet ad hanc scientiam. Probatur consequentia, tum quia hæc est omnium naturalium scientiarum prima et dignissima, quæ non est sine causa hac excellentia privanda; tum etiam quia non potest altiori via et modo Deus naturaliter investigari, quam in hac scientia fiat. Unde confirmatur, quia hæc scientia non solum considerat Deum sub præciso respectu principii, sed postquam ad Deum pervenit, ipsumque sub dicta ratione principii invenit, ejus naturam et attributa absolute inquiri, quantum potest naturali lumine, ut ex 12 lib. Metaphysicæ constat; ergo absolute Deus cadit sub objectum hujus scientiæ. Confirmatur secundo, quia hæc scientia est perfectissima sapientia naturalis; ergo considerat de rebus et causis primis et universalissimis, et de primis principiis generalissimis, quæ Deum ipsum comprehendunt, ut *Quodlibet est vel non est*, et similibus; ergo necesse est ut sub objecto suo Deum complectatur.

20. Nec D. Thomas unquam oppositum docuit, sed solum hanc scientiam pervenire ad cognitionem Dei sub ratione principii; non tamen negat eandem scientiam tractare de Deo ut de præcipuo objecto, ut ex eisdem locis facile constare potest, et ex his quæ infra dicemus. Quod autem Aristoteles divideret ens in decem prædicamenta, nihil obstat; nam si illa divisio intelligatur de his quæ directe tantum in prædicamento collocantur, sic constat divisum ejus non esse ens, prout est adæquatam objectum hujus scientiæ, nam illud non solum complectitur entia, quæ in prædi-

camentis directe collocantur, sed etiam alias rationes transcendentales et analogas, ut accidentis, formæ, et similes, atque etiam differentias entium. Si autem sub ea divisione intelligantur ea, quæ ad illa capita revocantur, sic etiam Deus dici potest ad substantiam reduci; ens ergo, vel substantia, prout est hujus scientiæ objectum, non excludit Deum aut intelligentias.

Proponitur sexta opinio, ferturque de illa judicium.

21. Sexta opinio, quæ Buridani esse dicitur, est, objectum adæquatam hujus scientiæ esse substantiam, quatenus substantia est, id est, ut abstrahit a materiali et immateriali, finita et infinita. Quod enim hoc objectum non possit esse contractius, probant satis ea, quæ contra tres proximas præcedentes opiniones dicta sunt. Quod autem neque abstractius esse possit, sumi potest ex Aristotele, 7 Metaphysicæ, text. 5, ubi post divisionem entis in substantiam et accidentia, cum dixisset solam substantiam esse simpliciter ens, ita concludit: *Quapropter nobis maxime et primum, et solum (ut ita dicam) de ente hoc pacto quidnam sit, speculandum est.* Quibus verbis solam substantiam videtur constituere hujus doctrinæ subjectum. Unde in libro 12, in principio, iterum sic scribit: *Speculatio de substantia est, siquidem substantiarum principia et cause quaeruntur.* Ex quibus locis ratio etiam desumitur: nam substantia et accidens ita comparantur, ut substantia propter se sit, accidens vero sit proprietas substantiæ; ergo hæc scientia tractat de substantia, ut de subjecto, et de accidenti, ut de proprietate subjecti; ergo subjectum adæquatam hujus scientiæ non abstractius constituendum est quam sit substantia ut sic. Patet consequentia, quia nihil potest esse abstractius, nisi aliquid commune directe seu in recto ad substantiam et accidens; hoc autem assignandum non est, quia subjectum adæquatam scientiæ non est commune illi subjecto, de quo demonstrantur passionibus, et passionibus ipsis; sed objectum adæquatam est illud subjectum de quo passionibus demonstrantur, alias æque caderent sub scientiam subjectum et proprietates quæ de illo dicuntur; de ratione autem communi utrique (quæ assignaretur, ut objectum adæquatam), nihil posset demonstrari, quod est valde absurdum. Igitur, cum substantia et accidens se habeant ut subjectum et proprietatem, non est assignandum objectum hujus

scientiæ, quod sit abstractius utroque, et di-
recte, ac per se illis commune; erit ergo sola
substantia ut sic; accidens enim esse non pos-
test, ut per se notum est; sed considerabitur
ab hac scientia, ut adæquata affectio sub-
stantiæ.

22. Potestque hoc exemplis declarari ac
confirmari, nam scientia, quæ considerat de
homine, et proprietates ejus de illo demon-
strat, non habet pro adæquato objecto ali-
quid commune homini et proprietatibus ejus,
sed tantum ipsum hominem. Similiter philo-
sophia naturalis habet pro adæquato objecto
substantiam naturalem, de qua demonstrat
proprietates, et non aliquid commune ipsi et
proprietatibus ejus. Ergo idem est in præsentibus
dicendum de substantia et accidenti ut sic.
Quod si contra hanc sententiam objicias, hanc
scientiam considerare rationem entis ut sic,
quæ latius patet quam substantia, et de illa
demonstrare proprietates latius etiam paten-
tes et communes accidentibus, responderi
potest hæc omnia esse analogæ, et primo ac
simpliciter cum substantia converti, et ideo
perinde esse hæc demonstrare de ente ac de
substantia; quia ens simpliciter dictum nihil
aliud est quam substantia, præsertim si ve-
rum est, enti ut sic, non unum, sed plures
conceptus objectivos respondere.

23. Hæc sententia habet nonnihil verisimi-
litudinis et apparentiæ; et revera qui negant
conceptum objectivum entis, satis consequen-
ter hoc modo loquerentur, quia si nullus est
communis conceptus objectivus substantiæ
et accidenti, nihil reale abstractius concipitur,
quod possit esse hujus scientiæ adæquatum
objectum. Nihilominus hæc opinio simpliciter
falsa est, et a mente Aristotelis aliena, quia,
ut inferius ostendetur, simpliciter verius est
dari conceptum objectivum entis, secundum
rationem abstrahibilem a substantia et acci-
denti, circa quem per se, et ut sic, potest ali-
qua scientia versari, ejus rationem et unita-
tem explicando, et nonnulla attributa de illo
demonstrando; hoc autem fit in hac scientia,
ut ex discursu ejus constat, nec potest ad
aliam pertinere, quia nulla est prior hac
scientia, nullaque præter illam considerat ra-
tiones entium, quæ abstrahunt a materia se-
cundum esse; ratio autem objectiva entis ut
sic, abstrahit a materia secundum esse; imo
est prima et abstractissima omnium, ideoque
ad primam scientiam seu philosophiam per-
tinere debet. Non ergo potest ratio substan-
tiæ ut sic esse adæquata ratio objecti hujus

scientiæ, quia non continet sub se rationem
entis ut sic, sed sub illa potius continetur;
et sicut illa ratio est secundum conceptus et
objective diversa a ratione substantiæ, et la-
tius patet quam illa, ita universaliora, et
abstractiora habet principia et attributa; et
ideo non potest commode ad illam revocari
in ratione objecti scibilis, quia, licet analogæ
sit, est tamen una et communis, non tantum
in unitate vocis, sed etiam objectivi conce-
ptus, et abstractionis ejus.

24. Ex quo etiam intelligitur, in discursu
seu fundamento hujus sententiæ non recte
procedi. Primo quidem, quia supponitur, ac-
cidens esse adæquatum attributum, quod hæc
scientia de subjecto demonstrat, quod tamen
falsum est, tum quia prius demonstrat de suo
subjecto alia attributa universaliora, quam
sit accidens ut sic, qualia sunt, *unum, verum,
bonum*; tum etiam quia nec de substantia ut
sic demonstratur accidens ut adæquata pas-
sio; nam datur aliqua substantia quæ nullum
potest habere accidens; unde, si illud esset
adæquatum objectum hujus scientiæ, quod
est veluti subjectum adæquatum accidentis,
non substantia ut sic, sed substantia finita,
ponendum esset adæquatum objectum hujus
scientiæ, quod tamen falsum est, ut ostendi-
mus. Unde e converso, si substantia ut sic
ponitur adæquatum objectum, assignandæ
sunt proprietates, quæ de illa possint adæ-
quate demonstrari, et convenient omnibus
substantiis; hæc autem fortasse nullæ sunt
præter eas, quæ enti, ut ens est, communes
sunt, ac per se primo convenient; nam sub-
stantia finita et infinita nullam communem et
adæquatam passionem habere videntur præ-
ter rationem subsistendi, et negationem in-
hærendi, quæ illam intrinsece comitatur. Ac-
cedit quod, licet omne accidens dicatur pro-
prietas substantiæ, quatenus est affectio ejus,
non tamen semper ita est talis hæc proprietas,
quæ per se consequatur rationem substantiæ;
et ideo non semper consideratur ut proprie-
tas, quæ de substantia ut subjecto adæquato
demonstretur, quia solum illæ proprietates,
quæ per se consequuntur rationem subjecti,
hoc modo demonstrantur. Ac denique quam-
vis ipsum accidens aliquid substantiæ sit, ta-
men in illo ut sic, potest interdum aliquid ve-
luti absolute considerari; et ideo aliquando
potest aliqua scientia in solis accidentibus
versari, ut mathematica in quantitate.

25. *Accidens esse potest subjectum alienius
scientiæ.* — Hæc igitur scientia, quæ univer-

salissima est, non considerat accidens solum
ut proprietatem de substantia demonstrabi-
lem, sed ut ipsum in se participat rationem
et proprietates entis, quamvis illas semper
participet in ordine ad substantiam. Quapro-
pter non sunt similia exempla, quæ ibi addu-
cuntur. Neque etiam verba Aristotelis repu-
gnant his, quæ aliis locis ipse docuit, ut sta-
tim videbimus; non enim intendit accidens
excludere, sed substantiam ei præferre, pri-
mumque ac principalem locum substantiæ at-
tribuere, ut D. Thomas recte exposuit, et ex
eodem Aristotele sumitur, libro 4 Metaph.,
text. 20, et ex verbis ejusdem in prædicto loco
libro septimo, si recte ponderentur; ait enim,
*maxime et primum de substantia esse speculan-
dum*; cum vero addit et *solum*, subjungit il-
lam limitationem: *Ut ita dicam*, veluti signifi-
cans illud esse per exaggerationem dictum,
quia simpliciter non de illa solum speculan-
dum est; quodammodo tamen dici potest il-
lam solum esse contemplandam, quia illa
solum propter se, accidentia vero fere tantum
propter illam inquiruntur.

*Definitur quod sit metaphysicæ adæquatum
objectum.*

26. Dicendum est ergo, ens in quantum ens
reale esse objectum adæquatum hujus scien-
tiæ. Hæc est sententia Aristotelis, 4 Metaph.,
fere in principio, quam ibi D. Thomas, ALEN-
SIS, SCOTUS, ALBERT, ALEX. APHROD., et fere
alii sequuntur, et Comment. ibi, et lib. 3,
comm. 14, et lib. 12, comm. 1; AVICEN., lib.
4 suæ Metaph., c. 1; SONC., 4 Metaph., q. 10;
ÆGID., lib. 1, q. 5, et reliqui fere scriptores.
Probataque est hæc assertio ex dictis hacten-
us contra reliquas sententias. Ostensum est
enim, objectum adæquatum hujus scientiæ
debere comprehendere Deum, et alias sub-
stantias immateriales, non tamen solas illas.
Item debere comprehendere non tantum sub-
stantias, sed etiam accidentia realia, non ta-
men entia rationis, et omnino per accidens;
sed hujusmodi objectum nullum aliud esse
potest præter ens ut sic; ergo illud est objec-
tum adæquatum.

27. *Dissolvitur objectio contra assertionem.*
— Sed, ut hæc assertio amplius declaretur,
occurrendum est objectioni quæ statim sese
offert, nam ad constituendum aliquod objec-
tum scientiæ, necesse est ut habeat proprie-
tates quæ de illo demonstrari possint, et prin-
cipia ac causas per quas possint demonstrari;
sed ens, in quantum ens, non potest habere

hujusmodi proprietates, principia et causas;
ergo. Major constat, quia hoc est munus scien-
tiæ, demonstrare, scilicet, proprietates de sub-
jecto suo, quas debet per causas demon-
strare, ut sit perfecta scientia, ut constat ex 1
Poster. Minor autem quoad priorem partem
patet, quia ens in quantum ens ita abstrac-
tum includitur per se et essentialiter in omni
ente, et in omni modo vel proprietate cujusli-
bet entis; ergo non potest habere proprietatem
ita adæquatam et propriam, quia subjectum
non potest esse de essentia suæ proprietatis.
Quoad posteriorem autem partem probatur,
quia ens in quantum ens complectitur Deum,
qui est sine principio et sine causa; ergo ens
in quantum ens non potest habere principia
et causas, quia alioqui talia principia et causæ
deberent convenire omni enti, quia quod
convenit superiori in quantum tale est, debet
convenire omni contento sub illo. Et confir-
matur, quia hæc scientia est nobilissima; ergo
debet habere objectum nobilissimum: sed ens
in quantum ens, est imperfectissimum objec-
tum, quia est communissimum, et in infimis
etiam entibus includitur, multoque perfec-
tius esset substantia, vel substantia spiritua-
lis, vel Deus.

28. *Quas proprietates de suo objecto de-
monstret metaphysicæ.* — Respondetur negando
priorem partem minoris, nam revera ens ha-
bet suas proprietates, si non re, saltem ratio-
ne distinctas, ut sunt unum, verum, bonum,
quod ostendemus statim disputatione tertia,
ubi declarabimus, an ens includatur intrin-
sece et per se in hujusmodi proprietatibus;
et an illud principium, quod subjectum non
sit de essentia proprietatis, limitandum sit,
vel ad proprietates realiter distinctas, vel ad
subjecta, quæ non dicunt rationes transcen-
dentales, vel potius dicendum sit has proprie-
tates non esse omnino reales quantum ad id
quod addunt supra ens, satisque esse quod
ens non includatur in illis quantum ad id
quod supra ens addunt, quod probabilius est,
ut videbimus. Unde potest argumentum fac-
tum in contrarium retorqueri, quia plures
proprietates, quas demonstrat hæc scientia,
immediate non conveniunt, nisi enti in quan-
tum ens, et in eis explicandis magna ex parte
versatur; ergo illud est adæquatum objectum
hujus scientiæ, quia illud est subjectum
scientiæ, de quo proprietates communiore
in scientia immediate et per se demonstren-
tur.

29. *Quæ item principia.* — Ad posteriorem

partem respondetur imprimis duplicia principia posse in scientia requiri: quædam dicuntur complexa seu composita, qualia sunt illa ex quibus demonstratio conficitur; alia sunt simplicia, quæ significantur per terminos, qui loco mediū in demonstratione a priori sumuntur. Priora dicuntur principia cognitionis; posteriora autem, principia essendi. In hac ergo scientia non desunt principia complexa; imo, ut infra videbimus, ad eam pertinet principia explicare et confirmare, et primum omnium principiorum constituere, per quod alia quodammodo demonstrantur. At vero principia incomplexa duplici modo intelligi possunt: primo, quod sint veræ causæ secundum rem aliquo modo distinctæ ab effectibus, vel proprietatibus, quæ per illas demonstrantur; et hujusmodi principia vel causæ non sunt simpliciter necessariæ ad rationem objecti, quia necessariæ non sunt ad veras demonstrationes conficiendas, ut constat ex 1 Posteriorum. Deus enim est objectum scibile, et de eo demonstrantur attributa, non solum a posteriori, et ab effectibus, sed etiam a priori, unum ex alio colligendo, ut immortalitatem ex immaterialitate, et esse agens liberum, quia intelligens est. Alio modo dicitur principium seu causa, id quod est ratio alterius, secundum quod objective concipiuntur et distinguuntur; et hoc genus principii sufficit ut sit medium demonstrationis; nam sufficit ad reddendam veluti rationem formalem, ob quam talis proprietas rei convenit. Quamvis ergo demus, ens, in quantum ens, non habere causas proprie et in rigore sumptas priori modo, habet tamen rationem aliquam suarum proprietatum; et hoc modo etiam in Deo possunt hujusmodi rationes reperiri, nam ex Dei perfectione infinita reddimus causam, cur unus tantum sit, et sic de aliis. Quocirca etiam hanc partem argumenti retorquere possumus, nam ens in quantum ens de se est objectum scibile, habens sufficientem rationem formalem, et principia sufficientia, ut de eo demonstrantur proprietates; ergo circa illud versari potest aliqua scientia, quæ non est alia præter metaphysicam. An vero ens in quantum ens habeat aliquo modo veras et reales causas, dicemus infra, in disput. de causis.

30. *Ratio entis qualiter perfectior et imperfectior respectu inferiorum.* — Ad confirmationem respondetur ex D. Thoma, 1 par., quæst. 4, art. 2, ad 3, quamvis ens, ut præcise sumptum et ratione distinctum, sit mi-

nus perfectum quam gradus inferiores, qui includunt ipsum ens et aliquid aliud, tamen simpliciter ens seu ipsum esse, secundum quod in re reperitur cum tanta perfectione, quam habere potest in ratione essendi, esse quid perfectissimum. Scientia ergo hæc, quamvis uno modo consideret rationem entis præcisam et abstractam, non tamen in ea sistit, sed considerat omnes perfectiones essendi, quas in re ipsa potest habere ens, saltem absque concrezione ad materiam sensibilem, et ita includit perfectissima entia a quibus maxima perfectio hujus scientiæ sumenda est, si in ordine ad res quas contemplatur, consideretur. Nam, si ad modum etiam speculandi, et scientiæ subtilitatem ac certitudinem inspiciamus, magna ex parte sumitur ex abstractione objecti, a qua potest interdum habere majorem perfectionem in ratione scibilis, quamvis fortasse in suo esse perfectius non sit.

SECTIO II.

Utrum metaphysica versetur circa res omnes secundum proprias rationes earum.

1. *Ratio dubitandi pro utraque parte.* — Ex dictis in præcedente sectione, videtur inferri, pertinere ad hanc scientiam, de omni ente, et secundum omnem rationem entis disserere, quia scientia, quæ tractat de aliquo genere, ut de objecto adæquato, tractat etiam de omnibus speciebus sub illo contentis, ut de philosophia constat. Et ratio est, quia alias non erit adæquatio inter tale objectum et talem scientiam; plura enim sub uno extremo quam sub alio continebuntur; ergo pari ratione scientia, quæ speculatur ens ut adæquatum objectum, omnia, quæ sub illo continentur, considerat. In contrarium vero est, quia, si hoc ita esset, supervacaneæ essent omnes aliæ scientiæ, præsertim illæ quæ proprias rerum naturas inquirunt, quandoquidem totum hoc sola metaphysica sufficienter præstaret.

2. *Prima opinio.* — Ad declarandam hanc difficultatem, et materiam in qua metaphysica versatur, ejusque fines ac terminos clarior et distinctius aperiendos, proposita nobis est præsens quæstio. In qua Ægid., 1 Metaphys., quæst. 22, et in principio Poster., affirmat metaphysicam de omnibus rebus, et earum proprietatibus usque ad ultimas species seu differentias earum considerare. Quam sententiam defendit Antonius Mirand., libro 13 de Evers. singul. certam., sect. 6 et

7. Qui consequenter affirmat cæteras scientias non esse a metaphysica totaliter diversas, sed esse partes ejus, seu potius omnes esse partes unius scientiæ; communi autem usu distingui et numerari ut plures propter commoditatem et usum earum in addiscendo, quia ita docentur et addiscuntur, ac si essent distinctæ, idque propter rerum varietatem.

3. Fundarique potest amplius hæc sententia, primo, in auctoritate Aristotelis, 1 Metaphysic., cap. 2, dicente, metaphysicam esse universalem scientiam, quia de omnibus rebus disputat. Et lib. 4, in princ., ait hanc scientiam universaliter de ente disputare; et in fine text. 2 addit, *sicut est unus sensus unius objecti, et eorum, quæ sub ipso continentur, ita unam scientiam hanc speculari ens in quantum ens, et species ejus, et species specierum*; et lib. 1 Posteriorum, c. 23, ait, ejusdem scientiæ esse considerare totum et partes, id est, genus et species, seu prædicata universalalia et specialia; et lib. 6 Metaph., c. 1, dicit metaphysicam, quod quid est rerum omnium considerare.

4. *Fundamentum.* — Secundo argumento. in hunc modum, quia non repugnat dari unam scientiam, quæ de rebus omnibus hoc modo consideret; ergo danda est hujusmodi scientia, tum quia non sunt distinguendæ et multiplicandæ scientiæ sine causa; tum etiam quia intellectus acquirit scientias perfectiori modo quo potest; perfectius autem est rerum omnium scientiam unitam acquirere, quam divisam; ergo. Sed hujusmodi scientia non potest esse alia nisi metaphysica, quæ dignissima et universalissima est omnium quæ naturaliter esse possunt. Primum antecedens probatur, quia una est intelligendi facultas, quæ circa ens in quantum ens hoc modo versatur, descendendo ad omnes proprias et específicas rationes entium; ergo potest acquirere unum scientiæ habitum, quo facilis reddatur et prompta ad totum ens eodem modo cognoscendum; oportet enim ut iste habitus tam universalis sit, sicut est potentia ipsa, alioqui non potest perfecte illa potentia bene disponi ad omnes actus suos ad perfectam scientiam necessarios. Ut, verbi gratia, ad perfectam scientiam non satis est scire quid unumquodque sit, sed necesse est illud a cæteris distinguere, ut, verbi gratia, hominem a leone et ab Angelo, et sic de cæteris, quod tamen nulla scientia præstare potest, nisi quæ universaliter consideret omnia secundum proprias rationes eorum, per quas

distinguuntur, quia non potest distinctio inter extrema cognosci, nisi cognitio ambobus secundum proprias rationes in quibus distinguuntur, ut per se notum est, et docet Aristoteles, 3 de Anima, cap. 2.

5. Unde argumentor tertio, quia si quid obstaret huic universalitati metaphysicæ, maxime quod non omnes rationes entium abstrahant a materia secundum esse; sed hoc non obstat, quia necessario dicendum est metaphysicam descendere ad considerandas plures rationes, seu quidditates entium quæ sine materia esse non possunt. Distinguit enim metaphysica ens finitum in decem prima genera prædicamentorum; rursusque substantiam in materialem et immaterialem distinguit; non posset enim ad immaterialem descendere, nisi eam a materiali discerneret, neque etiam posset hoc præstare, nisi propriam rationem et quidditatem substantiæ materialis ut sic prius traderet; spectat ergo hoc ad metaphysicæ munus; imo, cum nos immaterialia non nisi ad modum privationum cognoscamus, prius oportet scire quid materialis substantia seu materia sit, ut per carentiam ejus immaterialem substantiam apprehendamus. Atque ita Aristoteles, 7 et 8 Metaph., ex professo disputat de substantia materiali, et de principis ejus intrinsicis, quæ sunt materia et forma.

6. Rursusque idem argumentum in accidentibus fieri potest, ut in qualitatibus, relationibus, et similibus. Sed peculiarem difficultatem inferunt quædam prima genera, quæ omnino materiam concernunt, ut sunt quantitas, habitus et situs, quorum rationes proprias metaphysica tradit, ut adæquatam divisionem entis, quæ ad nullam aliam scientiam pertinere potest, conficiat. Quarto, vel supponimus metaphysicam esse unum habitum simplicem, vel collectionem plurium quasi partialium. Si primum dicatur, necesse est consequenter dicere metaphysicam præcise considerare rationem entis ut sic, et ad nullam particularem seu minus universalem rationem entis descendere, quod est plane falsum, ut constat ex dictis sectione præcedenti, et patebit amplius ex dicendis. Sequela probatur, quia non potest idem habitus simplex attingere rationem communem secundum se ac præcisam, et ad particulares descendere, ut declarabimus sectione sequenti. Si autem posterius dicamus, scilicet, solum esse unum habitum collectione plurium partialium, nulla erit major ratio conficiendi

unam scientiam, quæ versetur circa ens ut sic, et circa quædam entia, quam circa omnia in particulari; quia utrumque æque commode fieri potest collectione plurium.

7. *Præcedens opinio refutatur, Aristotelis imprimis testimonio.* — Hæc vero sententia ab omnibus fere scriptoribus ut a mente Aristotelis et a veritate aliena rejicitur; expresse enim ipse Aristoteles, lib. 4, cap. 2, cum dixisset sapientem scire omnia, subdit, *ut possibile est scire non habentem singulariter eorum scientiam*; et infra hoc declarans dicit, *eum qui habet universalem scientiam, quodammodo omnia scire, quæ subjecta sunt universalibus.* Dicit autem, *quodammodo*, quia non scit illa simpliciter et secundum propria ex vi talis scientiæ, sed quatenus sub universali continentur. Clarius lib. 4, in principio, distinguit hanc scientiam a cæteris, *quia speculatur ens ut ens, et quæ ei per se insunt; nullæ autem cæterarum universaliter de ente prout ens est, considerant, sed ejus aliquam partem abscondentes, quod ei accidit (id est, convenit) speculantur, ut mathematicæ scientiæ.* Distinguit ergo hanc scientiam a cæteris, quæ circa particularia entia versatur; non ergo hæc considerat partem illam entis, quam aliæ abscondunt. Idem repetit lib. 6, a principio, ubi tres speculativas scientias distinguit, philosophiam, mathematicam, et naturalem theologiam, quas distinguit tum ex abstractione objectorum, tum etiam consequenter ex rebus de quibus tractant, tum denique ex modo quo procedunt et demonstrant, ut infra declarabimus. Atque hanc divisionem scientiarum speculatarum secuti sunt omnes Aristotelis interpretes, et fere omnes philosophi, ut latius traditur in 4 Posteriorum.

8. *Non sola metaphysica est scientia.* — *Aliæ scientiæ a metaphysica ex propriis principiis habent omnimodam evidentiam.* — *De mathematica probatur.* — Est ergo secunda sententia ab his omnibus recepta, metaphysicam non considerare entia omnia secundum omnes gradus seu rationes speciales, prout a philosopho vel mathematico considerantur. Unde Averroes, 2 Physicorum, commentar. 22, ait metaphysicam solum considerare materiam, ut est quoddam ens; physicam vero considerare illam, ut est subjectum formæ; et idem fere repetit 4 Metaphysicor., comment. nono, et super alia loca Aristotelis citata. Et D. Thomas eisdem locis, et super Boetium, de Trinitate, in questione de divis. scient., articulo quarto, ad 6. Ratio

etiam contra priorem sententiam sic explicari potest, quia tribus modis intelligi potest hanc scientiam contemplari res omnes secundum proprias rationes earum. Primo, ut non sola ipsa, sed aliæ scientiæ distinctæ a metaphysica de eis speculentur, ita tamen ut cognitio earum, quæ per alias scientias habetur, non sit vere ac proprie scientifica, sed alicujus ordinis inferioris, et solum appellatur scientia vulgari modo, quia habet aliquam certitudinem, vel ex sensu, vel ex aliqua fide humana, ad eum modum quo scientia subalternata, quando est sine subalternante, scientia appellatur. Et hic modus declarandi hanc sententiam falsus est; primo enim supponit falsam sententiam de subalternatione aliarum scientiarum a metaphysica, de qua paulo post dicemus. Secundo, supponit alias scientias, seclusa metaphysica, non habere propriam evidentiam ex propriis principiis, quod est plane falsum. Sequela patet, quia si habent hanc evidentiam, nihil illis deest ad veram et propriam rationem scientiæ; falso ergo negatur cognitionem earum esse vere et proprie scientificam. Minor vero patet, quia est contra experientiam, nam mathematica habet propria principia evidentia et per se nota, ex quibus per evidentes demonstrationes procedit, nec nititur aliquo testimonio, aut fide humana, ut per se notum est, sed evidentia cogente intellectum. Neque etiam nititur sensu, nam, per se loquendo, abstrahit a materia sensibili, et consequenter ab effectibus sensibilibus. Quod si aliquando utitur figuris visibilibus, solum est ut mens perfecte apprehendat terminos principiorum, ut possit intrinsecam eorum connexionem perspicere.

9. *De philosophia.* — Philosophia vero quamvis non habeat tantam evidentiam sicut mathematica, habet tamen sibi propriam et accommodatam, quia etiam non fundatur per se in humana auctoritate; quod si in aliqua parte ita procedit, quoad illam non est scientia, sed mere fides et opinio; neque mutabit rationem suam, aut evidentior fiet propter connexionem cum metaphysica; fundatur ergo per se in evidentia suorum principiorum, quam etiam non habet primario ex metaphysica, sed ex habitu principiorum. Quod si quis dicat hanc evidentiam in philosophia solum esse a posteriori, et ab effectibus per sensum cognitis, respondetur fatendo in nobis magna quidem ex parte ita contingere propter imperfectionem nostram;

tamen hoc nihil referre ad id de quo agimus; nam illæ res physiciæ, quæ tam imperfecte per philosophiam cognoscuntur a nobis, non cognoscuntur perfectius aut evidentius per metaphysicam. Quod si res aliquæ naturales perfectiori modo cognosci possunt ab intellectu humano corpori conjuncto, ut revera possunt, in his expectatur major evidentia a metaphysica, sed in ipsa philosophia per se haberi potest; nam, licet incipiat per sensum, non tamen semper fundatur in illo; sed utitur illò ut ministro ad percipiendas per intellectum rerum naturas, quibus cognitis conficit demonstrationem a priori per principia per se, et ex terminis evidentia intellectui, nec potest fingi alius modus, quo per metaphysicam habeatur perfectior scientia, aut evidentior hujusmodi naturalium rerum; est ergo gratis confictus hujusmodi dicendi modus.

10. Aliter ergo intelligi potest, quod metaphysica tractet de omnibus entibus secundum omnes rationes eorum, scilicet, quia metaphysica, tanquam scientia universalissima, omnia hæc complectitur virtute et efficacia sua (ut sic dicam), etiamsi aliæ scientiæ particulares aliquam partem hujus objecti possint attingere proprio et particulari modo, quamvis scientifico et in suo genere perfecto. Itaque, sicut causa particularis et universalis, sensus particularis et universalis, distincti sunt, et universalis attingit quidquid particularis, quamvis non e contrario, ita existimari posset de hac scientia et de cæteris. Verumtamen hic etiam modus nihil habet probabilitaris, primo, quia, ut ex discursu proxime facto sumi potest, nullus est possibilis naturalis modus demonstrandi proprias res physicas aut mathematicas, altior ac perfectior quam is quem servant ipsæ scientiæ particulares; ergo superflue et sine causa ponuntur scientiæ particulares distinctæ, si est una universalis, quæ ad illa omnia descendat. Deinde, quia hæ scientiæ non sunt excogitandæ, ut facultates seu potentiæ distinctæ, sed ut habitus ejusdem facultatis, propriis illius actibus acquirendi, ut ad similes actus eliciendos illam facilem reddant; ergo si metaphysica specularetur res, verbi gratia, naturales secundum proprias rationes earum ut sic, non acquireretur per actus nobiliores quam sint ii quos philosophia de eisdem rebus exercere posset, quia nequequoad eam partem haberent majorem evidentiam, neque altiora principia; ergo nulla esse posset ratio multiplicandi hos

habitus circa easdem res; neque potentia indigeret habitu facilitante ad illos actus, circa quos jam haberet philosophicam scientiam

11. Tertio, itaque modo intelligi illa opinio potest confundendo omnes scientias in unam metaphysicam, ita ut intelligamus has denominationes vel conceptus mathematicæ, philosophiæ ac metaphysicæ, solum esse denominationes seu conceptus inadæquatos ejusdem scientiæ. Et hic sensus pertinet magis ad quæstionem de distinctione scientiarum, ut sunt quidam habitus, vel qualitates, quam ad quæstionem de objecto, quam modo tractamus. Certum est enim ex dictis metaphysicam secundum illum conceptum objectivum, qui huic voci respondet, non versari circa res omnes in particulari, quia, hoc ipso quod mens versari intelligitur circa res naturales, vel mathematicas ut sic, jam intelligitur transilire terminos metaphysicæ, et philosophia vel mathematica uti. Sicut quamvis memoria non distinguatur ab intellectu re ipsa, sed ratione formali objectiva, non dicitur proprie et formaliter versari circa res ut præsentis, sed solum circa præteritas ut sic. Addo deinde (quidquid sit de illis tribus scientiis, philosophia, mathematica et metaphysica, quo modo unaquæque earum per se una sit, quod paulo post breviter attingemus), per sese incredibile esse eas omnes vere ac proprie unam scientiam humanam esse. Primo quidem, quia hoc per se notum visum est omnibus fere philosophis. Secundo, quia agunt de rebus omnino diversis, et fere nullam inter se habent connexionem, quantum ad ea quæ sunt propria uniuscujusque. Tertio, quia multum differunt in modo procedendi; nam philosophus vix recedit a sensu; metaphysicus vero procedit per principia universalissima et maxime abstracta; mathematicus vero medio quodam modo procedit; qui modi procedendi oriuntur ex illa vulgari triplici abstractione a materia. Quod si hæ tres scientiæ distinctæ sunt, non minus distinguitur metaphysica ab aliis duabus quam aliæ duæ inter se, quia res a materia separata, de quibus tractat, non minus, imo magis distant a cæteris, quam reliqua omnia inter se, tum in perfectione entis, tum in abstractione, tum etiam in modo ratiocinandi, et difficultate ac subtilitate ipsiusmet scientiæ; cum ergo mathematica distincta a philosophia sit omnium consensu, ob diversam abstractionem modumque procedendi omnino